

ORBÁN GÁBOR

Leopoldo Lugones

„Ha az egész argentin irodalmi fejlődést
egyetlen emberben kellene összegeznünk
(bár efféle hóbortos korlátozásra semmi sem kényszerít),
ez az ember vitathatatlanul Lugones lenne.
Művében benne vannak a tegnapijaink,
a ma és talán a holnap is.”

Jorge Luis Borges:
Előszó Leopoldo Lugones
Sóbálványához

Lugones olvasója egy szörnyeteg és egy zseni művébe kap bepillantást, jegyzi meg francia fordítója (MONSALVE 2019). Tagadhatatlan, hogy nagy magasságok és nagy mélységek jellemezték nemcsak pályafutását, életét, de művei megítélését is. 1874-ben született Villa María del Río Seco városában (születésnapja – június 13. – ma is az írók napja Argentínában). A huszadik század első két évtizedében a nicaraguai Ruben Darío mellett a korszak legfontosabb dél-amerikai költőjének, a francia parnasszisták és szimbolisták hatását mutató „modernismo” vezéralakjának számított. Gyors egymásutánban megjelenő verseskötetei – *Los crepusculos del jardín* (1905), *Lunario sentimental* (1909), *Odas seculares* (1910) – „háromféle költőnemzedék kialakulásához teremtett alapot” (INOTAI 1988). *Fuerzas extrañas* (1906) című novelláskötete (amelynek az itt közölt *A sóbálvány* az egyik darabja) a tudományos-fantasztikus irodalom úttörő alkotása. A totális értelmiségi mintaképének számító Lugones, aki Argentínában az elsők között érdeklődött pl. Einstein elméletei iránt, ebben a prózai művében szinte letaglózza az olvasót roppant műveltségével, vakmerő eredetiségével, különös humorával. Lugones az életben is arra törekedett, hogy „jelenség”, a *Nación* napilapnál mellette dolgozó Mujica Lainez szavaival *spectacle de la nature* legyen (LAINEZ 1982). 1924. december 9-én, az ayacuchói csata százéves évfordulója alkalmából mondott beszédében azonban túllőtt a célon. Pacifizmust és demokráciát elutasító, katonaságot dicsőítő szavaival Uriburu tábornok katonai puccsának (1930) ideológiai előkészítőjévé vált. „Elvesztettünk egy költőt, és kaptunk helyette egy bohócot”, fogalmazta meg a latin-amerikai értelmiség véleményét José Vasconcelos, mexikói író társa (MONSALVE 2019). Az elszigetelődő költő egy diáklány szerelmében keresett vigasztalást. A kapcsolatnak „Polo” becenevű fia vetett véget, aki a hatalomátvételt követően a fővárosi titkosrendőrséget irányította (állítólag neki köszönhető az elektromos árammal való kínzás meghonosítása). 1938. február 18-án a Tigris folyó egyik szigetén, a szimbolikus nevű Ballépés szállodában Lugones öngyilkos lett. A család pokoljárása azonban ezzel még korántsem ért véget: Leopoldo Lugones unokáját, a szélsőbaloldali aktivistát, „Piri” Lugonest az apja módszerével kínozták, mielőtt megölték volna 1978-ban... (A Lugonesek sötét krónikáját a költő Párizsban élő dédunokája, Tabita Peralta Lugones eleveníti fel írásaiban¹.)

De vajon hogyan emlékeznek a sokáig nemzeti költőnek tekintett Lugonesre ma Argentínában? Különködő, dagályos rímhányó. Mára klasszikussá vált, fantasztikus novellák szerzője. Legfőképp pedig az argentin katonai puccs eszméjének nagy hatású hirdetője azóta, hogy 1924-ben kimondta az ezerszer idézett és elutasított mondatot: „*a világ érdekében a kard ideje jött el újra.*” (DALMARONI 2010). Valahogy így. Ha egyáltalán emlékeznek. Az argentin irodalomról szóló 21. századi diskurzusból ugyanis gyakorlatilag hiányzik a neve. A Borgest követő időszak elismert szerzői, Ricardo Piglia, Juan José Saer, César Aira – gúnyval vagy tüntető közönnyel – „hajították ki az ablakon” (DALMARONI 2010). Hogy Lugones mégsem merült teljesen feledésbe, az kétségkívül Borges érdeme. Vagyis inkább az érett Borgesé. (Az 1920-as években induló, ifjú Borges még jóval ellentmondásosabban viszonyult idősebb pályatársához.) Neki ajánlotta *El hacedor* (1960) című művét, és gyakran nevezte mesterének: „En csupán Lugones kései tanítványa vagyok, aki a maga részéről Poe kései követője volt.” (FERRER 1991: 171.) Borges Lugones politikai szerepvállalását igyekezett élesen elválasztani irodalmi tevékenységétől: „mára szinte szándékosan elfelejtették, amiért kezdetben anarchista volt, majd szocialista, aztán az első világháborúban a szövetségesek támogatója, azaz demokrata, végül pedig a fasizmus híve; az emberek e kései politikai állásfoglalása alapján ítélik meg, noha ő sosem húzott hasznot ezekből az irányváltásokból, nagyon egyenes ember volt... egy író a politikai meggyőződése alapján megítélni könnyelmű, felszínes dolog” (FERRER 1991: 172).

Lugones magyar recepciójának legfőbb akadálya nem annyira kínos közéleti tevékenysége, mint inkább a fordítások hiánya. Tudomásom szerint a Lugones legmaradandóbb prózai művének tartott *Fuerzas extrañas* (Ismeretlen erők) kötetből csak két novella² hozzáférhető magyarul. Ezt a hiányt igyekszünk most részben orvosolni *A sóbálvány* közlésével. Borges Lugoneshez szóló rövid írásával pedig a két író között fennálló szoros kapcsolatot szeretnénk érzékeltetni, ami jóval túlmutat azon, hogy mindketten könyvtárigazgatók (is) voltak.

- DALMARONI, Miguel 2010. *El juicio del siglo: Leopoldo Lugones revisitado*. Estudios de Literatura I., Castilla
- FERRER, Antonio Fernández 1991. *Borges de la A a la Z*. Siruela, Madrid
- INOTAI András 1988. Lugones Leopoldo. In: *Világirodalmi Lexikon*. Főszerk. KIRÁLY István, Akadémiai Kiadó, Budapest
- LAINÉZ, Mujica 1982. *Páginas de Manuel Mujica Lainez seleccionadas por el autor*. Celta Buenos Aires
- LUGONES, Leopoldo 2019. *Des forces étranges*. Ford. MONSALVE Samuel. Éditions Allia

- 1 LUGONES, Tabita Peralta 2014. *Cuervos de la memoria*, Ediciones de la Flor; LUGONES, Tabita Peralta 2009. *Retrato de familia*, Emecé.
- 2 Yzur (ford. SCHOLZ László. In: *Nagyvilág*, 38/5., 1993) és Abdéra lovai (ford. ORBÁN Gábor. In: *Korunk*, 22., 2011).